

ALMANTAS SAMALAVIČIUS

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Lietuva
Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania

TRADICINĖ ARCHITEKTŪRA: IŠSTŪMIMAS IR SUGRĮŽIMAS

Traditional Architecture: Displacement and Return

SUMMARY

Modern consciousness was strongly fascinated by the idea of progress. As a consequence, tradition was abandoned and marginalised. Traditional architecture as well as traditional ways of building were marginalised by the vanguard aspirations and modernist practice. However, during recent decades, especially after the arrival of postmodernism, the situation of traditional architecture has changed and a new phenomenon – modern traditional architecture has come into being. The article provides a discussion of this important shift. The author of the article suggests that current concerns about sustainable future provide an impetus for traditional architecture to be reconsidered and consequently to regain the lost ways of traditional building.

SANTRAUKA

Modernioji sąmonė buvo stipriai paveikta pažangos idėjos. Šios idėjos poveikis nulėmė, kad tradicija buvo atmesta ir marginalizuota. Tad tradicinę architektūrą bei tradicinius statybos būdus išstūmė moderniosios architektūros pretenzijos į avangardą. Tačiau pastaruoju metu, ypač po to, kai nuvilnijo postmodernizmo banga, tradicinės architektūros situacija pakito, o kartu atsirado ir įsitvirtino naujas reiškinys – modernioji tradicinė architektūra. Straipsnyje aptariamas šis reikšmingas pokytis ir teigiama, kad pastarojo meto susirūpinimas ateities tvarumu suteikia postūmį atgaivinti tradicinę architektūrą bei susigrąžinti prarastus tradicinės statybos būdus.

ĮVADAS

Moderniojoje vaizduotėje, kuriai didelę įtaką darė filosofiniu požiūriu paviršutiniška, tačiau ideologiškai itin paveiki pažangos ideologija, tradicijos sąvoka netruko apaugti (ar tiksliau pasakius, avangardinio meno šauklių buvo

RAKTAŽODŽIAI: architektūra, tradicija, Leonas Krieras, modernizmas, pažanga.

KEY WORDS: architecture, tradition, Leon Krier, modernism, progress.

apauginta) neigiamomis ir neretai netgi niekinamomis prasmės konotacijomis. Susižavėjimą pažanga ankstyvosios modernybės kontekste galima suprasti, nors nebūtinai pateisinti: mokslo revoliucijos atradimai ne tik suardė viduramžių scholastinės metafizikos pagrindus, bet ir grindė naujus mąstymo bei veiklos horizontus atveriantį „mokslinį“ Vakarų visuomenės pasaulėvaizdį. Tiek sparčiai gausėjanti mokslinė žinija, tiek technologinės inovacijos (nebūtinai tiesiogiai susijusios su mokslo atradimais) ilgainiui iš esmės transformavo beveik visas žmogaus gyvenimo sritis, sukurdamos iliuziją, kad žmogaus protas, nusikratęs metafizikos pančių, atrado neišsemiamą mąstymo ateities kategorijomis šaltinį. Tarsi iš gausybės rago besipilančios technologinės naujovės savo ruožtu žadėjo sukurti naują, anksčiau neįsivaizduotą gyvenimo kokybę. Dėl technologinės pažangos kai kurios statybinės medžiagos (pavyzdžiui, stiklas), kadaise buvusios išskirtinės prabangos atributais (iki modernųjų laikų ši medžiaga buvo daugiausia naudojama krikščioniškųjų katedrų puošyboje) ilgainiui tapo nesunkiai pagaminamos, tad pigios ir visuotinai prieinamos, o XX a. įsitvirtinusios standartizuotos, masinės surenkamosios gamybos technologijos supaprastino ir smarkiai atpigino kadaise brangius (ir technologiškai sudėtingus) gamybos procesus. Nepamirškime ir to, kad mokslinis pasaulėvaizdis per pastaruosius du

šimtus metų jau nebuvo, kaip porenesanšiniu laikotarpiu, tik aukščiausių visuomenės sluoksnių privilegija: moderniojoje epochoje ėmė kurtis masinio švietimo sistema, o žinios jau nebebuvo siejamos nei su luomine prigimtimi, nei su jos nulemtu socialiniu statusu.

Sulig kiekvienu dešimtmečiu vis labiau įsitvirtinančios masinio vidurinio, o vėliau ir aukštojo mokslo sistemos krėtėsi metafizinių spekuliacijų, linko į pozityvizmą bei savo siūlomas programas grindė moksline pasaulėžiūra. Mokslo laimėjimais žavėjosi ir ankstyvojo modernizmo ideologai ir kūrėjai, įsivaizdavę, kad menas jau gali drąsiai remtis moksliniais pagrindais. Prasidėjo visuotinis (deja, dažniausiai paviršutiniškas) meno kūrėjo susižavėjimas mokslu ir (neretai paviršutiniškai suprastais ir vienpusiškai interpretuojamais) mokslo disciplinų atradimais. Visa tai turėjo gana tiesioginį ir netiesioginį poveikį tradicijos likimui moderniojoje kultūroje: nuo jos buvo siekiama bet kuria kaina atsiriboti, o tradiciniu būdu kuriamus architektūros statinius pradėta laikyti atgyvena ar geriausiu atveju tuščia ir menkaverte praeities nostalgija, kliudančia įgyvendinti modernybės projektą.

Šiame straipsnyje aptarsime, kokį poveikį modernybės projektas bei modernistinė ideologija padarė tradicinei architektūrai, taip pat mėginsime išsiaiškinti, kokios yra galimybės atgaivinti tradicinę architektūrą.

MODERNYBĖ IR TRADICIJOS IŠSTŪMIMAS

Tradicija – ištikus tūkstantmečius buvusi architektūros ir miestokūros svarbiausiu varikliu – moderniojoje epocho-

je buvo imta suvokti kaip atgyvena, stabdis, trukdantis integruoti į projektavimo ir statybos praktiką mokslo atradi-

mus ir technologijos naujoves. Nemaža dalis praėjusio amžiaus modernistinio avangardo srovių tradiciją laikė ne tik mažų mažiausia atgyvena, bet ir stabdžiu, kliūtimi urbanistiniams planuotojams, projektuotojams ir architektams nevaržomai kurti drąšias ir svaigas ateities urbanistinio gyvenimo formas. Antroje praėjusio amžiaus pusėje toks mąstymo būdas buvo pasiekęs turbūt didžiausias aukštumas. Tuo metu kai kurie urbanistikos ir architektūros vizionieriai – R. Buckminsteris Fulleriis bei Constantinos A. Doxiadis – pateikė savo globalios urbanistinės raidos modelius bei plėtojo juos pagrindžiančias „pasaulinio miesto“ (ekumenopolio) teorijas ar „mobilias“, judančios ir konfigūraciją keičiančios miesto vizijas, neturėjo įsivaizduojančių, kad toji ateitis jau ranka pasiekiamą. Architektai būrėsi į grupes siūlydami vaizduotę užburiančią, futurizmo dvasios persmelktus judančių, plūduriuojančių, vaikščiojančių ar „išjungtų“ (grupė „Archigram“) miestų projektus. Ilgainiui technologiniam optimizmui išsivadėjęs, paaiškėjo, kad didžioji dalis drąsių išankstinių prognozių galiausiai nepasitvirtino. Priešingai nei įsivaizdavo R. Buckminsteris Fulleriis, moderniojoje epochoje žmogus iš sėslios būtybės nevirto iš vienos vietos į kitą reguliariai persikeliančiu nomadu. Jis išliko glaudžiai susijęs su savo įprastine gyvenamąja aplinka ir kultūriniu kontekstu, o jo primygtinai pasauliui siūlyti technologiniai „mobilias“ būsto modeliai geriausiu atveju buvo panaudoti karinėms reikmėms, tačiau kiekvienu atveju jie netapo nauju ir visuotinai aprobuotu šiuolaikinės visuomenės būsto modeliu. Neišsipildė ir ne mažiau ambi-

cinga C. A. Doxiadiso ekumenopolio, ar pasaulinio miesto, vizija (Doxiadis ir Papaioannou 1974). Nors urbanistinė plėtra antroje praėjusio amžiaus pusėje ir pirmaisiais šio amžiaus dešimtmečiais buvo itin sparti ir ekspansyvi, jokie duomenys, kuriais šiuo metu disponuojame, nesuteikia pagrindo tvirtinti, kad pasaulis įžengė į naujo darinio – „pasaulinio miesto“ (ekumenopolio) tarpsnį. Tad miesto istorikas ir teoretikas Lewis Mumfordas, griežtai kritikavęs globalistines C. A. Doxiadiso prognozes, galiausiai pasirodė buvęs teisus.

Pastaruju metu pažangos vaizdinys prarado ne tik buvusį retorinį patosą ir ankstesnį poveikumą. Veikiau priešingai, technologinė pažanga vis dažniau imta suvokti kaip itin problemiškas, kontraversiškas ar bet kuriuo atveju nevienareikšmis reiškinys ir kartu tokia moderniosios vaizduotės konstrukcija, kuri iš tiesų nėra jokia tobula ir nepriekaištingos ateities garantija. Moderniojoje epochoje išaugusios pažangos galimybės ilgainiui atvėrė ir tamsiąją šio reiškinio pusę, tad šiandieną, būdami geriau informuoti apie technologinės pažangos perspektyvas ir abejotinus ar neigiamus jos padarinius, vargu ar esame tokie beatodairiški optimistai kaip modernybės apyaušrio liudininkai, nuoširdžiai tikėję išganinga ir išganančia technologinės pažangos galia. Filosofas Giannis Vattimo atkreipia dėmesį, kad įžengėme į tokį modernybės pabaigos tarpsnį, kai andainykštis beribis tikėjimas pažangos galimybėmis jau nėra nei toks tvirtas, nei nepajudinamas (Vattimo 1988).

Modernybės įtvirtintas patrauklus ir retai kvestionuojamas pažangos, naujumo ir naujovių kultas šiandieną toks

nėra, kadangi vis dažniau suvokiama, kad kiekviena mokslo ar technologijos pasiūlyta naujovė, kaip ir moneta, turi ir kitą savo pusę. Praėjusio amžiaus modernistinė ideologija, ir ypač modernistinis architektūros diskursas, pasižymėjo programiška neapykanta kultūros praeičiai ir tradicijai. Tokias nuostatas puikiausiai iliustruoja futurizmo architektūros manifestas, kurio šiandieną jau nebeįmanoma priimti taip vienareikš-

miškai, kaip anuomet įsivaizdavo jo autorai, akinę Vakarų visuomenę nutraukti visus ryšius su praeities architektūros formomis ir pavidalais. Pasukus šiuo keliu dalis šiuolaikinės architektūros kūrėjų suformavo hegemoninį architektūros diskursą, kuris aukštino įsivaizduojamas naujoves, technologinę pažangą, nors tuo pačiu metu buvo atsisakyta ankstyvajam modernizmui būdingų pretenzijų į socialinio avangardo vaidmenį.

TRADICINĖS ARCHITEKTŪROS DILEMOS

Architektas Leonas Krieras – vienas nuosekliausių tokios architektūrinės ideologijos įsigalėjimo kritikų – pažymėjo:

Iš tiesų šiandieną egzistuoja dvi moderniosios architektūros rūšys. Oficiali, standartizuota, tarptautinio stiliaus architektūroje architektūra, kurią galima laikyti arogantiška ar mažų mažiausiai provokuojančia; egzistuoja ir privati architektūra, dažniausiai grįsta regioniniais modeliais, siekianti natūraliai ir harmoningai apjungti architektūrą ir aplinkinį kraštovaizdį bei miestus (Krier 2009: 7).

Architektas atkreipė dėmesį į tam tikrą esminę prieštarą: nors modernioji visuomenė išpažįsta pliuralizmo doktriną, modernistinė architektūros ideologija šią doktriną apverčia aukštyn kojomis, reikalaujama besąlygiškai pripažinti vienintelį moderniosios architektūros variantą, o tuo pačiu legitimuoja vienintelę šiuolaikiškumo estetinę raišką. Anot Kriero, problema yra tai, kad modernistinė architektūra nepripažįsta jokių alternatyvų ir pateikia save kaip vienintelę pažangos idealą įkūnijančią architektūros ir visos dirbtinės aplinkos kūrimo paradigmą (Krier 2009: 19). Tačiau tokia padėtis,

jo nuomone, negali tęstis. Tokia beprecedentė hegemonija turi būti iš esmės permąstyta ir eliminuota pasitelkus retrospektyvų žvilgsnį į architektūros ir urbanistikos istoriją, kuri teikia daugybę pamokų. Nors Krierui kritikai neretai prikiša, kad jis iš viso neigia moderniąją architektūrą ir jos vertę, tačiau tokie teiginiai yra menkai pagrįsti. Jis pripažįsta, kad bet kokia, taip pat ir modernioji, architektūra gali egzistuoti kaip ir daugelis kitų architektūros kalbų, tačiau problema atsiranda tuomet, kai modernistinės architektūros diskursas save ne tik sureikšmina, bet ir paskelbia vienintele įmanoma šiuolaikiška architektūros kalba. Kaip architektas yra patikslinęs savo požiūrį pokalbyje su šios knygos autoriumi: „Modernistinė architektūra – tai architektūros esperanto kalba, priklausoma nuo sintetinių statybos medžiagų ir klimato kontrolės mechanizmų. Problema yra ne tiek jos prigimtis, kiek pretenzijos būti vienintele legalia modernybės kalba, skelbiančia, esą tradicinė architektūra ir jos technikos yra „istorinės“, todėl „atgyvenusios ir anachronistinės“ (Samalavičius 2014: 172). Ši pastaba akivaizdžiai atskleidžia,

kad Krieras anaipol neneigia moderniosios architektūros, tik pabrėžia jos beato-dairišką siekį dominuoti pasisavinus teisės į modernumą ir šiuolaikiškumą. Tokio siekio įgyvendinimas sukuria nelygias sąlygas kitiems – ypač tradiciniams architektūros projektavimo ir statybos būdams. Imamasi pastangų tradiciją pašalinti iš architektūros ir urbanistikos diskurso, o šį paversti vien modernistinės architektūros raiška ir kalba.

Tarsi pratešdamas architekto ir architektūros mąstytojo Kriero mintį italų architektas ir restauravimo profesorius Paulo Marconi pažymi:

Futuristų išūlumas lėmė pasibaisėtinas ekologines, technines ir ekonomines pasekmes – modernioji architektūra, atmetusi tradicines medžiagas, susižavėjo „naujos kartos“ pakaitalais, pavyzdžiui, gelžbetoniū. Tai sukėlė (ir iki šiol kelia) daugybę problemų, antai vidutinė statinių tinkamumo naudoti trukmė sutrumpėjo dvigubai, jie nusidėvi jau per 30–50 metų. Maža to, pasikeitus medžiagoms ir konstravimo technikai, tradicinę architektūros kalbą taip pat pamažu išstūmė modernistinė „leksika“. Dirbtinė aplinka darėsi vis atšiauresnė, netrukus išryškėjo ir socialiniai padariniai – ten gyvenantys žmonės jautėsi susvetimėje, juos vis dažniau apimdavo neviltis, persekiojo beprasmybės jausmas, psichopatologinės nuotaikos, depresyvi melancholija, daugėjo smurto proveržių (Mazzola 2022: 11–12).

Architektūros filosofas ir fenomenologas Alberto Perez-Gomezas, nors architektūros vaidmenį ir jos atsinaujinimo problemas interpretuoja kiek kitaip nei architektai ir architektūrologai, kuriuos galima laikyti „tradicionalistais“, taip pat pritaria, kad moderniosios technologijos ir tradicinės projektavimo technikos yra

du skirtingi ir tarpusavyje mažai ką bendra turintys reiškiniai: „Kaip puikiai žinome, technologija yra kažkas daugiau nei mašina ar neutralūs procesai, tai mūsų pasaulis, mūsų pagaminta istorinė realybė, kokybiniu požiūriu tolina nuo tradicinės technikos pasaulio“ (Perez-Gomez 2016: 70).

Krieras architektūrinio modernizmo poveikį architektūros ir urbanistikos sritims aptarė pačiais įvairiausiaiis rakursais. Jis primena, kad architektūrinio modernizmo kūrėjai (tarp jų Miesas van der Rohe, Le Corbusier ir Oscaras Niemeyeris) buvo pasiryžę bendradarbiauti su bet koku režimu ir bet kokio pobūdžio diktatūra vien tam, kad galėtų įgyvendinti savo ambicijas (Krier 2009: 61). Modernizmo ideologai atmetė istorizmą ir apsiskelbė esantys architektūros ir technologinės pažangos garantas. Vis dėlto modernizmas, drąsiai pasiskelbęs esantis pažangos šauklys, suklupo išstumdamas tradiciją kaip tariamai neturintį nieko bendra su pažanga, tačiau, kaip mąstytojas paaikškino:

Mano manymu, standartizacija, surenkamoji gamyba, atviras planavimas, siena kaip užuolaida, horizontalūs langai, stogo terasos, laminuotas plienas, stiklo sienos, gelžbetonis ir net klonuojami architektūros elementai laikantis tam tikrų ribų yra naudingi; jie nėra antitradiciniai. Tačiau pakelti į metafizinių absoliutų rangą ir tapę išskirtine dogma šie dalykai nuskurdina miestus ir visuomenes (Krier 2009: 65).

Architektūros mąstytojui abejotinos atrodo modernizmo pretenzijos į funkcionalizmą, kadangi bet kurios epochos, bet kurio stiliaus kokybiška architektūra buvo ir tebėra funkcionali, tad pritaikomumo principas nėra jokia modernizmo

monopolija (Krier 2009: 70). Jis gana skeptiškai vertina ir architektūros modernistų teiginį, esą modernizmas ir avangardas atspindi laikotarpio dvasią (*zeitgeist*), teigdamas, kad nors architektūra palieka savo pėdsaką tam tikroje epochoje, tačiau tai nebūtinai reiškia, kad laikotarpis būtinai privalo palikti savo pėdsaką architektūroje, ypač tais atvejais, kai laikotarpiai nepasižymi pozityviu turiniu. Be to, anot Kriero, modernizmas klaidingai supranta ne tik praeities, bet ir atminties vaidmenį:

Architektūros projektavimui atmintis nėra nei moralinė nuostata, nei išpareigojimai, tai nėra mirtino liudijimo archyvas; priešingai, tai yra žinių ir gebėjimo jas panaudoti instrumentas; ji reprezentuoja neišsenkamą inventorių praktinių ir estetiinių sprendimų, kurie yra atsakas į pasikartojančias vietų statymo problemas; tai statybos meno lobynas (Krier 2009: 75).

Pasisakydamas už tradicijos tęstinumą (ši sąvoka apima ir neišvengiamą tradicijos at(si)naujinimą) Krieras pažymi, kad modernizmas išstūmė tradiciją remdamasis nepagrįstomis ir nepasitvirtinusiomis prielaidomis. Susiedamas save su industriniais statybos būdais, jis nesugebėjo įrodyti savo pranašumo:

Didelio masto statinių industrializavimas įvairiais požiūriais pasirodė nevykęs. Jis neįnešė jokių reikšmingų techninių patobulinimų. Jis nesutrupino statybos laiko ir nesumažino statybos kaštų, tačiau reikšmingai sutrupino pastatų gyvenimo ciklą. Jis nepadidino ir statybos pajėgumų. Jis nepagerino darbo sąlygų ir nesukūrė daugiau darbo vietų. Priešingai, statybos industrializavimas sunaikino didžiumą iš trisdešimt devynių statybos amatų ir jų didžiulį gebėjimo panaudoti žinias potencialą. Jis taip pat nepajėgė

pateikti priimtinių sprendimų brandžių urbanistinių centrų ir kraštovaizdžių morfologiniam, socialiniam ir ekonominiam kompleksiskumui (Krier 2009: 269).

Jis nurodo, kad nors mėginama įpiršti mintį, jog taikant tradicinius statybos metodus pastatų statymas užtrunka ilgiau, tai neatitinka tikrovės. Pasak Kriero, po to kai 1692 m. Briuselio miestas puolimo metu buvo beveik visiškai sugriautas, terekėjo vos dvejų metų, kad būtų atstatytas ir miestas, ir didieji rūmai. Be to, tradiciniai pastatai naujasias statybas pranoksta ir efektyvumo požiūriu, kadangi jų eksploatacijos laikas gerokai ilgesnis nei daugelio šiuolaikinių statinių, o į statinio ilgaamžiškumą būtina atsižvelgti kalbant apie jo aplinkosauginius rodiklius (Krier 2009: 275).

Kriero išvalgas patvirtina ir pastaruoju metu atliktų tyrimų duomenys. Italų architektas, JAV Notre Dame universiteto profesorius ir šios aukštosios mokyklos programos Romoje direktorius Etторе Maria Mazzola atliko palyginamuosius tyrimus, siekdamas išsiaiškinti, ar iš tiesų tradiciniai statybos būdai ir metodai buvo atmesti dėl to, kad jie ne tokie efektyvūs, o jų statybos trukmė ir darbų išlaidos gerokai didesnės nei statant šiuolaikinius pastatus industriniais metodais. Išanalizavęs Romoje XX a. pirmojoje pusėje statytus Garbatelos ir San Sabos kvartalus, kuriems buvo naudotos tradicinės technologijos ir statybos būdai, jis įrodė, kad jie, nepaisant topografinių problemų, buvo pastatyti per šešis mėnesius, o statybos kaina buvo 49–66 procentais mažesnė už šiuolaikinių statinių statybos kaštus (Mazzola 2022: 65). Lygindamas tradicinės technologijos ir šiuolaikinių (moderniomis technologijo-

mis grįstų) statinių energijos sąnaudas, architektūros tyrinėtojas primena, kad dar trečiajame dvidešimtojo amžiaus dešimtmetyje viešųjų būstų Romoje statyba rūpinęsis municipalinis biuras konstatavo, jog modernūs statiniai pasižymėjo rimtomis šildymo ir vėsinimo problemomis, o „senovinės statybos pastatai buvo geriau apsaugoti nuo karščio ir šalčio, nes jų sienos buvo storesnės, o dabar ekonominiais sumetimais dėl skubos imta statyti daug plonesnes sienas, kurios prasčiau saugo nuo išorės temperatūros – vasarą darosi per karšta, o žiemą per šalta“ (Mazzola 2022: 70). Architektūros tyrinėtojas priduria, kad nepaisant akivaizdžių energetinių senosios statybos pastatų pranašumų, tebestatomi namai, kuriems reikia itin didelių energijos (o kartu ir lėšų) sąnaudų bei specialių technologijų, kurias panaudojus „siekiama dirbtinai atkurti natūralias tradicinių pastatų savybes, bet neatsižvelgiama į tai, kad nemenkus teršalų kiekius išskiria pačių technologijų gamyba ir jų transportavimas“, todėl daroma išvada, kad siekiant užtikrinti pastatų tvarumą, reikia pasitelkti tradicinius statybos būdus ir technologijas (Mazzola 2022: 70). Nors čia nesiimu spręsti, kuri – tradicinė ar modernioji šiuolaikinė – architektūra yra pranašesnė, noriu tik atkreipti dėmesį į tai, kad kai kurie tyrimai liudija anaiptol ne šiuolaikinės architektūros ir technologijų naudai. Tad jais remiantis galima tarti, kad tradicinės architektūros ir projektavimo būdų šalininkų argumentai dėl sintetinių medžiagų ir šiuolaikinių technologijų ambivalentiškumo nėra vien tuščia ar perdėm ideologinėmis nuostatomis grįsta retorika, kaip neretai tvirtina „tradicionalistų“ kritikai. Tačiau

tradicijos su(si)gražinimo šalinininkai suvokia, kad plataus masto pokyčių programa susijusi su daugybe kliuvinių ir problemų. Norint visavertiškai susigrąžinti tradicinę architektūrą ir jos technologijas, reikia, šalia kitų dalykų, ir iš esmės pakeisti architektų profesinės edukacijos sistemą, įveikti planavimo ir projektavimo inerciją, be to, įvertinti ir statybos industrijos interesus.

Architektas ir architektūros teoretikas Samiras Younesas atkreipia dėmesį į vieną šiuolaikinės architektūros tendencijų, sąjūdžių ar mokyklų, kurią vadina moderniąja tradicine architektūra ir kuri, nors mažai pastebima modernizmo doktrinomis persiėmusių architektūros istorikų, tapo kompleksišku reiškiniu, kuris telkia gana skirtingų genealogijų architektūros kūrėjų grupes, o jas vienija ištikimybė didžiosioms architektūros tradicijoms, nors modernusis sąjūdis skelbė jų egzistavimo pabaigą ir jų tęstinumą laikė mažų mažiausiai anachronizmu, niekaip nepritampančiu prie šiuolaikinės kultūros „dvasios“ (Younes 2021). Kita vertus, santykinis nepastebimumas leido tradiciją puoselėjantiems architektams kantriai ir nuosekliai siekti savo tikslų nekonkuruojant su statybos rinkoje ir architektūros diskurse vienvaldiškai dominuojančiais architektūrinio modernizmo atstovais. Dėl šios ir kitų priežasčių šiuolaikinės tradicinės architektūros genealogija iki šiol nebuvo nei adekvačiai iširta, nei aprašyta. Išsamiai aptaręs visus šaltinius, iš kurių išsirutuliojo nevienalytė, genealogijos požiūriu skirtinga ir margoka šiuolaikinės tradicinės architektūros mokykla, Younesas pabrėžia jos paradoksalią santykį su postmodernizmu: nors tradicionalistai kritikavo

postmodernizmą, postmodernizmo atsiradimas architektūroje leido tradicinės architektūros šalininkams legitimuoti savo sąjūdį (Younes 2021). Suprantama, postmodernizmas tiesiogiai nėra atsakingas už tradicinės architektūros „sugrįžimą“, tačiau galima drąsiai tvirtinti, kad postmoderniosios architektūros diskurso pliuralizmas sudarė prielaidas

tradicinei architektūrai susigrąžinti prarastą statusą ir sustiprinti savo pozicijas. Kita vertus, globaliu mastu padidėjęs dėmesys paveldo klausimams bei tvermės / darnos diskurso plėtra taip pat paskatino domėtis tradicine ir namudine architektūra, o kartu sudarė prielaidas jos tęstinumui (Samalavičius ir Traškinaitė 2021: 52).

VIETOJE IŠVADŲ

Šiuo metu būtų pernelyg drąsu tvirtinti, kad tradicinei architektūrai pavyko susigrąžinti kadaise prarastas pozicijas. Tačiau ne kiek neabejotina, kad modernizmo triumfas, su kuriuo susijęs tradicijos išstūmimas, buvo laikinas reiškinys, nepaisant modernistinės architektūros diskurso milžiniško poveikio kultūrai globaliu mastu, kuris, šalia kitų dalykų, lėmė tradicinės architektūros išstūmimą. Susidomėjimas tradicine ir namudine architektūra pastaruoju metu dėl įvairiausių priežasčių auga įvairiose pasaulio visuomenėse, o tvermės ir darnos sąjūdžio rai-

da paskatino prisiminti primirštas ir į kultūros paraštes išstumtas tradicinės architektūros bei statybos tradicijas. Nors jų susigrąžinimas nėra nei lengvas, nei juo labiau artimiausioje ateityje galintis įvykti procesas, galima tikėtis, kad tradicijos vertė artimiausiais dešimtmečiais bus geriau įsisąmoninta. Kita vertus, galime tikėtis, kad atsiras daugiau paskatų, o kartu ir galimybių reabilituoti kai kurias senąsias statybos technologijas, parengti tradicinės architektūros kūrėjų edukacines programas ir užtikrinti nepertraukiamą tradicinės architektūros tęstinumą.

Literatūra

- Doxiadis Constantinos A., Papaioannou J. G. 1974. *Ecumenopolis: The Inevitable City of the Future*. New York: W.W. Norton and Company.
- Krier Leon. 2009. *The Architecture of Community*. Washington, D.C.: Island Press.
- Mazzola Ettore Maria. 2022. *Tvarus miestas yra įmanomas*. Iš anglų k. vertė Almantas Samalavičius. Vilnius: Kultūros barai.
- Perez-Gomez Alberto. 2016. *Timely Meditations. Selected Essays on Architecture*. Vol. 2. Rectangle International.
- Samalavičius Almantas. 2014. *Pokalbiai apie ekonomiką, miestokūrą ir krizes*. Vilnius: Kultūros barai.
- Samalavičius Almantas, Traškinaitė Dalia. 2021. Traditional Vernacular Buildings, Architectural heritage and Sustainability, *Journal of Architectural Design and Urbanism*, Vol. 3, No 2.
- Vattimo Gianni. 1988. *The End of Modernity*. Baltimore, ME: The Johns Hopkins University Press.
- Younes Samir. 2021. Modernioji tradicinė architektūra. Almantas Samalavičius, *Architektūros teorija kitapus (post)modernizmo*. Vilnius: Kultūros barai.